

SULEJOWSKI PARK KRAJOBRAZOWY

PLAN OCHRONY DLA SULEJOWSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

OPERAT OCHRONY SIEDLISK PRZYRODNICZYCH SZATY ROŚLINNEJ, GRZYBÓW WIELKOOWOCNIKOWYCH I POROSTÓW

Łódź - Warszawa, 2025

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Operat ochrony siedlisk przyrodniczych szaty roślinnej, grzybów wielkoowocnikowych i porostów

opracował zespół w składzie:

prof. dr hab. Józef K. Kurowski

dr hab. Marcin Kiedrzyński

dr Piotr Witośławski

dr Paulina Grzelak

dr Monika Staniaszek-Kik

dr Dominika Ślusarczyk

dr inż. Mariusz Hachułka

Wykonawca prac:

Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska;
ul. Erazma Ciołka 13, 01-445 Warszawa

ZESPÓŁ PARKÓW
KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Plan ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego sporządzono na zlecenie
Województwa Łódzkiego – Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego
ul. Solna 14, 91-423 Łódź

Fundusze Europejskie
dla Łódzkiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Priorytetu FELD 02. Fundusze europejskie dla zielonego Łódzkiego, Działanie FELD.02.15 Bioróżnorodność, typ 4. Opracowanie, aktualizacja dokumentów dla obszarów chronionych lub wdrażanie ich zapisów, programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021 - 2027.

Spis treści:

1.	WSTĘP.....	5
1.1.	Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony.....	5
1.2.	Metodyka i zakres prac.....	5
1.2.1.	Ogólne założenia prac nad Planem ochrony	5
1.2.2.	Metodyka i zakres prac w odniesieniu do siedlisk przyrodniczych, szaty roślinnej i grzybów	6
1.3.	Zespół autorski	8
1.4.	Ogólna charakterystyka Parku.....	8
2.	OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA	12
2.1.	Ogólna charakterystyka stanu wiedzy.....	12
2.2.	Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu	13

Część I

Charakterystyka i diagnoza stanu

1. WSTĘP

1.1. Cel opracowania wraz z ogólną informacją o Planie ochrony

Operat ochrony siedlisk przyrodniczych, szaty roślinnej i grzybów jest jednym z sześciu operatów szczegółowych stanowiących wraz z Operatem generalnym dokumentację do Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (SPK lub Park). Jego zasadniczym celem jest wskazanie działań na rzecz ochrony i zrównoważonego wykorzystywania walorów Parku w perspektywie najbliższych 20. lat. Składa się on z dwóch zasadniczych części: diagnostycznej, charakteryzującej zasoby szaty roślinnej i grzybów oraz strategicznej, w której zapisano proponowane cele i działania ochronne. Ustalenia Operatu stanowią podstawę merytoryczną dla zapisów projektu uchwały Sejmiku Województwa łódzkiego w sprawie Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Treść Operatu należy traktować także jako rozwinięcie i uzasadnienie zapisów wyżej wymienionej uchwały, przy czym należy zwrócić uwagę, że w wyniku uwag zgłaszanych w ramach konsultacji społecznych, a także procedury uzgadniania i opiniowania projektu Planu ochrony, ostateczne brzmienie zapisów uchwały może różnić się od propozycji ujętych w niniejszym Operacie.

Wymóg sporządzania planów ochrony dla parków krajobrazowych wynika z zapisów art. 18 ust. 1 Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1478 z późn. zm.). Zasadnicza treść oraz jego podział na poszczególne operaty planu ochrony dla parku krajobrazowego ujęta jest w art. 20 ust. 4 tej ustawy, natomiast tryb jego sporządzania, zakres wymaganych prac oraz zakres i możliwe sposoby ochrony zasobów parków określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 roku w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. z 2005 r. Nr 94, poz. 794).

Organem sporządzającym Plan ochrony dla SuPK jest dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa łódzkiego (ZPKWŁ), natomiast wykonawcą opracowania jest Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska.

1.2. Metodyka i zakres prac

1.2.1. *Ogólne założenia prac nad Planem ochrony*

Zakres wykonanych prac w ramach sporządzania *Planu ochrony dla Sulejowskiego Parku Krajobrazowego* uwzględnia zarówno formalne wymogi wynikające z przywołanego powyżej rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r., oraz potrzeby rozpoznania aktualnego stanu i zagrożeń dla zasobów abiotycznych i gleb Parku, nieodzowne do sformułowania długofalowej strategii ich ochrony.

Prace prowadzone nad wszystkimi operatami składają się z następujących etapów:

I – etap oceny stanu rozpoznania analizowanych komponentów (zagadnień) oraz zaplanowania niezbędnych prac uzupełniających.

II – etap charakterystyki i diagnozy stanu, obejmujący:

- analizę dostępnych danych,
- wykonanie uzupełniających badań inwentaryzacyjnych,
- ocenę zachodzących zmian i ocenę skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony,
- analizę uwarunkowań ochrony,
- identyfikację zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych.

III – etap strategii ochrony, obejmujący m.in.:

- określenie celów ochrony,
- określenie zakresu prac rekomendowanych w celu ochrony analizowanych komponentów oraz monitorowania skuteczności podjętych działań,
- określenie zasad i kierunków użytkowania obszaru Parku oraz propozycji ustaleń do dokumentów planistycznych i strategicznych różnych szczebli,
- sformułowanie propozycji uzupełnienia wiedzy dotyczącej analizowanych komponentów oraz propozycji ich wykorzystania w rozwoju funkcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych Parku,
- prognozę stanu analizowanych komponentów w perspektywie 20 lat w wariantach pełnej realizacji ustaleń Planu ochrony oraz w wariantach utrzymania dotychczasowych trendów, a także oszacowanie kosztów realizacji proponowanych działań.

Istotnym elementem prac nad *Planem ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego* jest podział jego obszaru na strefy działań ochronnych, do których odniesie się część ustaleń opisanych w części strategicznej niniejszego Operatu.

1.2.2. Metodyka i zakres prac w odniesieniu do siedlisk przyrodniczych, szaty roślinnej i grzybów

Pierwszym etapem prac nad Operatem była analiza dostępnych opracowań dotyczących szaty roślinnej Parku, w tym siedlisk przyrodniczych, a także bioty grzybów i porostów. Wykaz opracowań zamieszczono w rozdziale 2.2. Przeanalizowano również pozyskane dane przestrzenne. Zebrane informacje wykorzystano m.in. do zaplanowania prac terenowych w obszarach, co do których brak jest danych o występujących tam siedliskach przyrodniczych, szacie roślinnej i grzybach lub dla których wymagana była weryfikacja stwierdzonych wcześniej siedlisk przyrodniczych, płatów zbiorowisk roślinnych i stanowisk gatunków cennych.

Badania terenowe szaty roślinnej prowadzono w 2025 roku, w miesiącach od maja do września. Termin inwentaryzacji poszczególnych typów zbiorowisk dobrano tak, aby był on optymalny dla ich identyfikacji i opisu.

Inwentaryzacja szaty roślinnej miała na celu przede wszystkim kartowanie i weryfikację siedlisk przyrodniczych uwzględnionych w Załączniku I Dyrektywy Siedliskowej, tj. Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, z późn. zm.), implementowanej do prawa krajowego rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia, jako obszary Natura 2000. (t.j. Dz.U. z 2014 r., poz. 1713).

Badania terenowe przeprowadzono na obszarze Parku z wyłączeniem rezerwatów przyrody i obszarów Natura 2000 posiadających własne dokumentacje przyrodnicze. Dane zawarte w dokumentacjach obszarów Natura 2000 poddano weryfikacji terenowej. Siedliska identyfikowano na podstawie Interpretation Manual (2013), poradników ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 (Herbich 2004), a także opisów zawartych w publikacjach wydanych w ramach Państwowego Monitoringu Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (Mróz 2010, 2012a,b, 2015).

Inwentaryzacją florystyczną objęto przede wszystkim grupę gatunków tzw. szczególnej troski, do których zaliczono:

- objęte ochroną prawną (rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin – Dz. U. poz. 1409),
- zagrożone w skali kraju (Kaźmierczakowa i in. 2014; Kaźmierczakowa i in. 2016),
- zagrożone w skali regionalnej (Jakubowska-Gabara i Kucharski 1999, 2011),
- wymienione w dokumentach międzynarodowych: w załączniku I Konwencji Berneńskiej, tj. Konwencji o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk, sporządzonej w Bernie dnia 19 września 1979 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 58, poz. 263), towarzyszącej jej Rekomendacji 44/1995 Stałego Komitetu Konwencji w sprawie ochrony wybranych zagrożonych gatunków w Europie oraz gatunków uwzględnionych w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej – Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.

Dodatkowo uwagę zwrócono na występowanie stanowisk gatunków obcych geograficznie, w tym uznanych za inwazyjne, wskazanych w opracowaniu Tokarskiej-Guzik i in. (2012) i w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii i listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz. U. poz. 2649).

Nomenklaturę zbiorowisk roślinnych przyjęto za Matuszkiewiczem (2014). Wyjątkiem jest część zbiorowisk, dla których pozostawiono nazwy przyjęte w dokumentacji do planów ochrony rezerwatów przyrody (uwzględniając podejście autorów tych dokumentów). Nazewnictwo gatunków roślin naczyniowych przyjęto za Mirkiem i in. (2020), z niewielkimi odstępstwami (rodzaj *Hieracium*). W takich przypadkach lub gdy nazewnictwo przyjęte w ww. adnotowanym wykazie gatunków roślin naczyniowych Polski odbiegało od utrwalonych ujęć wcześniejszych, w nawiasach podano nazwy synonimiczne.

Badania grzybów makroskopijnych (Macromycetes) prowadzono metodą marszrutową, po przeanalizowaniu istniejących danych literaturowych. Przyjęto systematykę podstawczaków za Wojewodą (2003) oraz woreczniaków za Chmielem (2006). Korzystano również z wykazu w Index Fungorum. Poszczególne gatunki identyfikowano na podstawie okresu pojawu owocników, ich budowy morfologicznej, zapachu, przebarwiania się po przełamaniu owocników, rodzaju drewna w przypadku ksylobiontów oraz symbiotycznych drzew dla symbiotroficznych ryzobiontów (gatunków mykoryzowych).

W trakcie badań zwracano uwagę przede wszystkim na tereny zalesione, mające znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej także terenów otaczających, położonych w granicach Parku. Zwracana była szczególna uwaga na gatunki szczególnej troski, uwzględnione w wykazie grzybów chronionych: pod ścisłą ochroną i ochroną częściową (Rozporządzenie... 2014b) oraz gatunki umieszczone na aktualnej czerwonej liście Macromycetes (Wojewoda, Ławrynowicz 2006). Określono położenie geograficzne dla tych zagrożonych gatunków (odbiornik GPS).

Badania terenowe w celu sporządzenia listy gatunków lichenobioty na potrzeby planu ochrony Sulejowskiego Krajobrazowego prowadzono od 05 do 09.2025 r. Badaniami objęto wszystkie dostępne typy siedlisk (drzewa, drewno, głązy, beton, siedliska naziemne). Do badań wybierano zwłaszcza miejsca, które mogłyby być siedliskiem potencjalnym dla gatunków chronionych, rzadkich oraz zagrożonych. Wyższe partie drzew obserwowano przy użyciu lornetki. Gatunki, których identyfikacja nie wymagała zbioru okazów, oznaczano w terenie. W przypadku porostów, których oznaczenie wymaga sprawdzenia cech anatomicznych lub chemicznych, pobierano fragmenty okazów w celu przeprowadzenia dalszych analiz. Okazy zostały zdeponowane w zielniku Uniwersytetu Łódzkiego

(LOD-L) w celu ich archiwizacji w państwowej jednostce naukowej. Dla taksonów objętych ochroną prawną, rzadkich oraz zagrożonych notowano współrzędne geograficzne stanowisk w celu sporządzenia map ich rozmieszczenia.

Zgromadzono dostępną literaturę lichenologiczną z terenu Parku, jak i materiały niepublikowane odnoszące się do porostów z terenu Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Dane literaturowe wskazują na potrzebę aktualizacji wielu stanowisk gatunków porostów. Wybrane stanowiska cennych gatunków porostów, stwierdzone w trakcie prac na potrzeby planów ochrony rezerwatów przyrody, zostały sprawdzone i potwierdzone w bieżącym roku. Nazewnictwo podano głównie za Fałtynowiczem (2024). Identyfikację niektórych taksonów prowadzono w oparciu o klucze: dla rodzaju *Verrucaria* - Krzewicka 2012, *Micarea* - Czarnota 2007, *Porpidia* - Jabłońska 2012, *Parmelia* - Ossowska 2021. Status ochrony prawnej gatunków podano za Rozporządzeniem Ministra Środowiska (2014). Stopień zagrożenia gatunków w skali Polski przyjęto za Cieślińskim i in. (2006).

1.3. Zespół autorski

Operat ochrony siedlisk przyrodniczych, szaty roślinnej, grzybów wielkoowocnikowych i porostów opracował zespół w składzie:

- prof. dr hab. Józef K. Kurowski – siedliska przyrodnicze, fitosocjologia,
- dr hab. Marcin Kiedrzyński, prof. UŁ – rośliny naczyniowe,
- dr Piotr Witosławski – rośliny naczyniowe,
- dr Paulina Grzelak – siedliska przyrodnicze, fitosocjologia, koordynacja,
- dr Monika Staniaszek-Kik – mszaki,
- dr Dominika Ślusarczyk – grzyby wielkoowocnikowe,
- dr inż. Mariusz Hachułka – porosty.

1.4. Ogólna charakterystyka Parku

Sulejowski Park Krajobrazowy powołany został rozporządzeniem Nr 3/94 Wojewody Piotrkowskiego z dnia 21 lipca 1994 r. w sprawie utworzenia Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Piotrkowskiego Nr 22, poz. 136). Działa na podstawie uchwały Nr XLVII/614/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Łódzkiego poz. 1342). Określa ona szczególne cele ochrony Parku oraz obowiązujące w jego granicach zakazy. Cele te realizowane są w oparciu o zapisy Planu ochrony SPK (rozporządzenie Nr 29/2006 Wojewody Łódzkiego z dnia 3 listopada 2006 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego – Dz. Urz. Woj. Łódzkiego Nr 380 poz. 2946).

Zgodnie z ww. uchwałą Sejmiku Województwa Łódzkiego Park został powołany ze względu na wartości przyrodnicze, kulturowe i walory krajobrazowe jego obszaru, dla zachowania i popularyzacji wartości przyrodniczych, kulturowych i walorów krajobrazowych w warunkach zrównoważonego rozwoju (§ 1 ust. 1 uchwały). W § 2 uchwały ustalono szczególne cele ochrony Parku. W zakresie niniejszego Operatu, należą do nich:

ochrona ekosystemów leśnych:

- utrzymanie i odtwarzanie unikatowych zbiorowisk lasów nadrzecznych: łęgów, olsów oraz zbiorowisk,
- zaroślowych tj. wiklin nadrzecznych i łozowisk, jako rzadkich składników szaty leśnej,
- ochrona lasów puszczańskich będących pozostałością Puszczy Pilickiej,

- ochrona lasów typowych dla dorzecza Pilicy, tj. pogranicza niżu i wyżyn polskich, zwłaszcza lasów z udziałem jodły pospolitej, lipy drobnolistnej, dębu bezszypułkowego, jawora i wiązu szypułkowego,
- ochrona rzadkich w Polsce zbiorowisk dąbrowy świetlistej, łęgów z jesionem oraz borów bagiennych;
- ochrona ekosystemów nieleśnych:
- zachowanie rzadkich i ginących fitocenoz łąk trzęślicowych,
- zachowanie fragmentów półnaturalnych łąk z cennymi zbiorowiskami roślinności łąkowo-bagiennej,
- zachowanie zbiorowisk łąk świeżych,
- zachowanie i ochrona rzadkich i zagrożonych fitocenoz muraw napiaskowych i kserotermicznych;

ochrona ekosystemów wodnych i torfowiskowych:

- utrzymanie naturalnych układów hydrologicznych w dorzeczu Pilicy, tj. ochrona starorzeczy, obszarów mokradłowych,
- zachowanie i ochrona torfowisk, w tym zespołów typowych dla torfowisk wysokich i przejściowych,
- ochrona ekosystemów dolin rzecznych przed zmianą warunków wodnych i zanieczyszczeniem,
- utrzymanie połączeń starorzeczy z rzeką Pilicą,
- ochrona źródeł, bagien, torfowisk przed zmianą warunków wodnych;
- ochrona roślin oraz ich siedlisk:
- utrzymanie różnorodności gatunkowej i szczególna ochrona roślin zagrożonych wyginięciem i objętych ochroną prawną,
- zapewnienie warunków dla prawidłowego funkcjonowania organizmów gatunków cennych przyrodniczo, chronionych, rzadkich i zagrożonych oraz zabezpieczenie warunków do życia i rozwoju ginących taksonów,
- ochrona siedlisk i odpowiadających im zbiorowisk, w szczególności: zbiorowiska dolin rzecznych (łęgi, olsy, wikliny nadrzeczne, zarośla łozowe), torfowiska, łąki trzęślicowe, łąki wilgotne, łąki świeże, murawy napiaskowe, murawy kserotermiczne, murawy bliźniczkowe, grądy, bory bagienne, bory chrobotkowe, dąbrowy świetliste, jedlina świętokrzyska,
- zachowanie i ochrona tradycyjnych odmian roślin uprawnych, w szczególności drzew owocowych.

Powierzchnia Parku, wg uchwały nr XLVII/614/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 27 lutego 2018 r., wynosi 17026 ha (17025,96 ha wg planimetrycznego pomiaru powierzchni narzędziami GIS, w granicach widniejących w Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody), a powierzchnia otuliny 36411,1 ha.

Sulejowski Park Krajobrazowy obejmuje środkową części doliny Pilicy od Skotnik i Łęgu Ręczyńskiego – na południu, po Smardzewice i Swolszewice Małe koło Tomaszowa Mazowieckiego – na północy. Na Równinie Piotrkowskiej obejmuje teren do rejonu granicy Piotrkowa Trybunalskiego. Pod względem administracyjnym znajduje się na terenie miasta Piotrków Trybunalski oraz gmin: Wolbórz, Sulejów, Ręčno i Aleksandrów w powiecie piotrkowskim, gminy Tomaszów Mazowiecki w powiecie tomaszowskim oraz gminy Mniszków w powiecie opoczyńskim.

Wg danych dostarczonych przez projekt badawczy Corine Land Cover (2018), wynikających z obrazowania satelitarnego i stosowanej w projekcie metodyki, w tym przyjętej klasyfikacji pokrycia

terenu na obszarze Sulejowskiego Parku Krajobrazowego dominują lasy i ekosystemy seminaturalne, obejmujące lasy (przede wszystkim iglaste i mieszane), dynamicznie z nimi związane zadrzewienia i zakrzewienia, grunty związane z gospodarką leśną (zajęte pod budynki i budowle, linie podziału przestrzennego lasu, drogi leśne, szkółki leśne, miejsca składowania drewna, a także wykorzystywane na parkingi leśne i urządzenia turystyczne), a ponadto tereny pod liniami energetycznymi. Stanowią one niemal 71 % powierzchni Parku. Tereny rolne (grunty orne, łąki i pastwiska, rozproszone osadnictwo zagrodowe z przyzagrodowymi ogrodami i sadami oraz mozaika ww. form użytkowania z terenami zadrzewionymi i małymi zbiornikami wodnymi). Stanowią 16 % powierzchni Parku. Mniejszą powierzchnię, 12,5 % powierzchni Parku, zajmują obszary wodne i podmokłe. Pozostała część Parku (0,6 %) jest klasyfikowana jako tereny antropogenicznie zmienione, obejmujące grunty zurbanizowane – luźnej zabudowy miejskiej i zwartej zabudowy zagrodowej, z towarzyszącą im infrastrukturą oraz miejsca eksploatacji odkrywkowej (nieco ponad 2 ha). Należy mieć na uwadze, że klasyfikacja form użytkowania ziemi stosowana w projekcie Corine Land Cover nie jest tożsama z urzędową klasyfikacją użytków gruntowych, o której mowa w rozporządzeniu Ministra Pracy i Technologii z dnia 27 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji gruntów i budynków (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 219 z późn. zm.), stosowaną dla celów ewidencji gruntów i budynków.

Użytki gruntowe klasyfikowane jako las w ewidencji gruntów i budynków mają powierzchnię *** ha, co stanowi ***% powierzchni Parku. Przeważają lasy będące własnością Skarbu Państwa (*** ha). Obszar Parku znajduje się na terenie 3 nadleśnictw – w przeważającej części w granicach Nadleśnictwa Piotrków, a w następnej kolejności Nadleśnictwa Smardzewice i Nadleśnictwa Przedbórz.

Na terenach podlegających szczególnej ochronie gospodarowanie odbywa się w oparciu o zatwierdzone plany ochrony (dla rezerwatów przyrody) i plany zadań ochronnych (dla obszarów Natura 2000).

Park służy zachowaniu przyrodniczego i kulturowego dziedzictwa fragmentu doliny środkowej Pilicy i przylegającej wysoczyzny morenowej porożcinanej dolinami rzek. Krajobraz Parku wzbogacają malownicze, przełomowe odcinki doliny Pilicy w Sulejowie i Smardzewicach oraz miejscami wysokie krawędzie doliny, np. w Trzech Morgach i Barkowicach. Przyrodniczą wartość Parku stanowią:

- naturalny krajobraz rzeczny, obfitujący w starorzecza, łęgi, bogatą roślinność wodną, nadwodną i łąkową;
- występujące w dolinie Pilicy i na wysoczyźnie wielkopowierzchniowe kompleksy leśne, w których zachowały się w nich fragmenty przyrody naturalnej;
- murawy kserotermiczne i ciepłolubne zarośla;
- bogata i zróżnicowana flora oraz fauna.

Najcenniejsze pod względem przyrodniczym fragmenty SPK są dodatkowo poddane ochronie w zakresie dostosowanym do ich walorów przyrodniczych:

- w 8 rezerwach przyrody – Błogie (68,22 ha), Bory nad Pilicą (23,87 ha), Gaik (35,85 ha), Jaksonek (79,67 ha), Las Jabłoniowy (19,63 ha), Lubiaszów (202,49 ha), Meszcze (35,32 ha), Twarda (22,79 ha),
- w 3 specjalnych obszarach ochrony siedlisk Natura 2000 – Lubiaszów w Puszczy Pilickiej (202,81 ha), Dolina Środkowej Pilicy (3787,43 ha w tym w granicach Parku 1833,16 ha) i Dolina Czarnej (5780,60 ha, w tym w granicach Parku 81,86 ha),
- w 68 użytkach ekologicznych, w większości drobnopowierzchniowych – o łącznej powierzchni 463,74 ha, z których dwa największe Na Murowańcu i Bronisławów mają powierzchnię odpowiednio: 218,40 ha i 200,49 ha.

Łącznie wszystkie obszary chronione w granicach SPK mają powierzchnię 2846,1 ha (34 użytki ekologiczne i fragment rezerwatu Bory nad Pilicą znajdują się w granicach SOOS Dolina Środkowej Pilicy, a rezerwat Lubiaszów leży w SOOS Lubiaszów w Puszczy Pilickiej), co stanowi ponad 16,7 % powierzchni Parku.

Ponadto na terenie Parku ochronie w formie pomników przyrody podlegają 22 drzewa i 2 gązdy narzutowe.

2. OCENA DOTYCHCZASOWEGO STANU ROZPOZNANIA

2.1. Ogólna charakterystyka stanu wiedzy

Pierwsze dane na temat flory obszaru leżącego w granicach Sulejowskiego Parku Krajobrazowego zawdzięczamy Ejsmondowi (1885a, b), który podał listę 39 gatunków z okolic Sulejowa. Późniejsze badania Kuleszy (1918-1919, 1925 i 1934) dostarczyły bogatą listę gatunków z tego obszaru, w tym wiele stanowisk niezwykle rzadkich i cennych dla nauki gatunków. Dane te mają już w większości walor historyczny.

Nowy okres badań florystycznych rozpoczął się po powstaniu Uniwersytetu Łódzkiego. Ich owocem były monograficzne opracowania Mowszowicza (1960, 1978) oraz prace innych autorów, w których znalazły się dane florystyczne z terenu Parku. Badania flory koncentrowały się przede wszystkim na siedliskach naturalnych i seminaturalnych (Andrzejewski 1998; Andrzejewski i in. 1998a, b; Czyżewska 1995, 1998; Fagasiewicz 1959, 1963, 1978; Jakubowska-Gabara i in. 2012; Krzywański 1978; Kucharski 1998; Kucharski i Grzyl 1992; Kurowski 1978, 1979a, 1981, 1998a, 2005; Kurzac 1995; Olaczek 1963, 1974, 1978; Stachurski 1978; Urbanek 1959, 1962; Załuski 1878). Mniej liczne badania dotyczyły siedlisk synantropijnych (Rostański i Witosławski 2000; Sowa 1971; Sowa i Warcholińska 1981; Warcholińska 1976, 1997, 1998; Witosławski 1998).

Wiele informacji przyniosło szczegółowe, systematyczne kartowanie flory, którego obiektem była część SPK leżąca w okolicy Sulejowa. Na obszarze o powierzchni ponad 35 km² (w większości na terenie Parku) zostało stwierdzonych 747 gatunków roślin naczyniowych (Olaczek i in. 1986). Niestety lista florystyczna z tych badań nie została nigdy opublikowana.

Wyniki badań, prowadzonych od wielu dziesięcioleci, znalazły odbicie w monograficznych opracowaniach przyrody dorzecza Pilicy (Olaczek i Tranda 1990), Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (Kurowski 1998 b), szaty roślinnej regionu i kraju (Czyżewska 1992; Jakubowska-Gabara 1994, 2001; Jakubowska-Gabara i in. 2009, Kucharski 1999; Kurowski 1979 b) oraz poświęconych rozmieszczeniu i zagrożeniom gatunków ważnych dla ochrony przyrody w środkowej Polsce (Jakubowska-Gabara i in. 2011; Jakubowska Gabara i Kucharski 2011).

Współczesny obraz szaty roślinnej rezerwatów przyrody Parku był przedmiotem opracowań na potrzeby ich planów ochrony (Pieńkowska i Pieńkowski 2016 a, b; Pieńkowska i in. 2016; Kiedrzyński i in. 2016; Witosławski i Andrzejewski 2009; Kurowski i in. 2009 a, b), a wyniki badań były wykorzystane w częściowych publikacjach składających się na monografię tej formie ochrony w województwie łódzkim (Grzelak i Kurowski 2020; Kurowski 2020 a, b, c, d; Pieńkowska i in. 2020 a, b; Witosławski i Andrzejewski 2020).

Flora roślin naczyniowych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego nie była nigdy przedmiotem całościowego opracowania, obejmującego wykaz gatunków występujących na jego obszarze. Jej analiza została przedstawiona w monograficznym opracowaniu Parku (Andrzejewski i in. 1998b), a następnie przeprowadzona na potrzeby aktualizacji Planu ochrony Parku z 2005 roku (Kurowski i in. 2005). Wynikiem badań kameralnych i terenowych z tego okresu była lista gatunków ginących i zagrożonych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (Kurowski i in. 2006, 2009).

Wybrane dane z terenu parku wykorzystano do stworzenia Czerwonej listy porostów wymarłych i zagrożonych Puszczy Pilickiej (Czyżewska K. 2003). Stworzono listę gatunków porostów dla których przypisano kategorie zagrożeń. W czerwonej liście podano że:

- 140 taksonów zaliczono do czerwonej listy porostów;
- 51,8% bioty porostów Puszczy Pilickiej jest zagrożona co stanowi 8,7% bioty Polski;

- jako Regionalnie Wymarłe przyjęto 12 taksonów - 8,6% lokalnej bioty porostów, Na Granicy Wymarcia 18 gatunków -12,8%, Wymierających 28 - 20%, 42 (30%) to Narażone.

Badania nad porostami na terenie parku były prowadzone w ramach pracy doktorskiej Różnorodność florystyczna borów sosnowych w Sulejowskim Parku Krajobrazowym (Rudak 2002) oraz pracy magisterskiej "Struktura przestrzenna borów sosnowych w okolicach Stobnicy w Sulejowskim Parku Krajobrazowym". W badaniach wskazano na ważny składnik porosty, tworzące płyty siedliska borów chrobotkowych w uroczyskach: Lubiaszów, Przewóz, Dunaj, Józefów. Praca doktorska podaje stanowiska 51 taksonów porostów w tym: objętych ochroną w Polsce i/oraz porosty dla których przypisano kategorie zagrożeń.

Publikowane materiały oraz stanowiska porostów dotyczą zagadnień ekologicznych, siedlisk leśnych np. borów, lub muraw. Zgromadzono dane o stanowiskach porostów zasiedlających korę drzew (epifitów), drewno (epiksyli) oraz naskalnych (epilitów) i naziemnych (epigeitów). Nie prowadzono badań nad biotą porostów wodnych.

Wybrane materiały notowane w parku wykorzystane były w rewizjach gatunków z rodzajów: *Micarea* (Czarnota 2007), *Cladonia* (Kowalewska i inni 2008).

Wybrane dane ze stanowisk notowanych w parku wykorzystano do tworzenia checklist: dla Polski Środkowej (Czyżewska 2020) oraz dla Polski Fałtynowicz (2003) oraz Fałtynowicz et al. (2024).

Dane zebrane z terenu parku ze względu na: przemiany siedliskowe, usuwanie podłoża zanikanie gatunków porostów, wymagają rewizji dla stworzenia aktualnego Planu ochrony.

2.2. Zestawienie dostępnego piśmiennictwa oraz ocena zasobów informacji pod kątem ich przydatności do potrzeb Operatu

Zestawienie najważniejszych pozycji literaturowych wraz z oceną ich przydatności w pracach nad Planem ochrony przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1. Zestawienie dostępnej literatury dotyczącej szaty roślinnej, mszaków, grzybów i porostów Sulejowskiego Parku Krajobrazowego

Lp.	Dane bibliograficzne	Komentarz
1.	Andrzejewski H., 1998. Murawy kserotermiczne. W: J. K. Kurowski (red.). Sulejowski Park Krajobrazowy – środowisko przyrodniczo-geograficzne. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. s. 59-63.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej muraw kserotermicznych
2.	Andrzejewski H., Kurowski J. K., Witośławski P. 1998. Projektowane zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne i stanowiska dokumentacyjne. W: J. K. Kurowski (red.). Sulejowski Park Krajobrazowy – środowisko przyrodniczo-geograficzne. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. s. 114-116.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej fragmentów SPK
3.	Andrzejewski H., Witośławski P., Kurowski J. K., 1998. Flora naczyniowa. W: J. K. Kurowski (red.). Sulejowski Park Krajobrazowy – środowisko przyrodniczo-geograficzne. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. s. 75-82.	Praca zawiera analizę flory SPK
4.	Burzyński I. 1998. Rezerваты Ziemi Piotrkowskiej. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. ss. 192.	Praca zawiera dane odnośnie rezerwatów

5.	Czarnota P. 2006. The lichen genus <i>Micarea</i> (Lecanorales, Ascomycota) in Poland. Polish Botanical Studies 23: 1-200.	Rewizja zbiorów z rodzaju <i>Micarea</i> , w tym <i>Micarea denigrata</i> , ze stanowisk: Lubień, Trzy Morgi, Zbýłowice
6.	Czyżewska K. 1978. Flora porostów dorzecza Pilicy. – Lichen flora in the Pilica catchment basin. – Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjogr. 6.	Praca zawiera dane odnośnie porostów
7.	Czyżewska K. 1995. Szata roślinna rezerwatu „Gaik” w Puszczy Pilickiej. Acta Univ. Lodz., Folia Sozol. 4: 29	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu oraz 44 taksonach porostów
8.	Czyżewska K. 1998. Murawy napiaskowe. W: J. K. Kurowski (red.). Sulejowski Park Krajobrazowy – środowisko przyrodniczo-geograficzne. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. s. 56-59.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej muraw napiaskowych, dane o porostach muraw napiaskowych. Zagrożenie, ochrona i zagospodarowanie muraw psammofilnych.
9.	Czyżewska K. 2002. Porosty. W: J. Kurowski (ed) Parki krajobrazowe Polski Środkowej. Instytut Ekologii i Ochrony Środowiska, Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin, Uł: 38-40.	Stanowiska porostów: leśne - relikty puszczańskie, wymierające, narażone na wymarcie. Porosty naskalne i naziemne oraz rzadkie w regionie stwierdzone rezerwach i na terenie parku.
10.	Czyżewska K. 2003. Czerwona lista porostów wymarłych i zagrożonych w Puszczy Pilickiej. W: Zagrożenie porostów w Polsce. Monographiae Botanicae, 91: 121-130.	Wskazanie porostów dla których przypisano kategorii zagrożeń dla całej Puszczy Pilickiej
11.	Czyżewska K. 2020. The lichenized, lichenicolous and other non-lichenized allied fungi of Central Poland. A catalogue. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences. Kraków.	Stanowiska wybranych gatunków porostów notowanych w parku , na tle rozmieszczenia w Polsce Środkowej.
12.	Ejsmond A. 1885. Spis roślin skrytokwiatowych naczyniowych i jawnokwiatowych zebranych lub zanotowanych w lecie 1884 roku w opoczyńskim i koneckim powiecie. Pam. Fizjogr. 5: 1-99.	Praca zawiera dane florystyczne – w większości już historyczne
13.	Ejsmond A. 1985. Sprawozdanie z wycieczki botanicznej odbytej w Opoczyńskie w lecie 1884 r. Pam. Fizjogr. 5: 83-127.	Praca zawiera dane florystyczne – w większości już historyczne
14.	Fagasiewicz L. 1959. Notatki florystyczne. Zesz. nauk. Uł, ser. II, 6: 53-56.	Praca zawiera dane florystyczne
15.	Fagasiewicz L. 1963. Łąki doliny Pilicy na odcinku od Przedborza do ujścia. ŁTN, Prace Wyd. III, 89: 1-75.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej łąk
16.	Fagasiewicz L. 1978. Roślinność kserotermiczna dorzecza Pilicy. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej PAN, 6: 137-144.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej muraw kserotermicznych
17.	Fałtynowicz W. 2003. The lichens, lichenicolous and allied fungi of Poland – an annotated checklist. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences Kraków.	Stanowiska wybranych gatunków porostów notowanych w parku, na tle rozmieszczenia w Polsce.
18.	Fałtynowicz W. Czarnota P., Krzewicka B., Wilk K., Jabłońska A., Oset M., Ossowska E.A., Śliwa L., Kukwa M. 2024. Lichens of Poland. A fifth annotated checklist. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences Kraków.	Stanowiska wybranych gatunków porostów notowanych w parku, na tle rozmieszczenia w Polsce.
19.	Grabowska A., Lesiński J. A. 1978. Przyrodnicza i gospodarcza charakterystyka lasów dorzecza Pilicy. [w:] PAN O/Kraków, Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej, t. 6. s: 229 - 248.	Praca zawiera dane odnośnie lasów dorzecza Pilicy
20.	Grzelak P., Kurowski J. K. 2020. Twarda. W: J. K. Kurowski, P. Grzelak (red.). Rezerваты przyrody w województwie	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu

	łódzkim. Przeszłość, terażniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebodzin. s. 231-233.	
21.	Halicz B., Kuziel S., 1958. Materiały do flory porostów Wyżyny Łódzkiej. Zeszyty Naukowe. Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Matematyczno-Przyrodnicze. 4: 101–125.	Opublikowano stanowisko <i>Calogaya decipiens</i> (jako <i>Caloplaca decipiens</i>)
22.	Hachułka M., Rutkowski K., Kubiak D., Kossowska M., Fałtynowicz W., Kościelniak R., Betleja L., Darmostuk V., Sira O., Bohdan A., Grajewska A., Szymczyk R., Kowalewska A., Kukwa M. 2024. Materiały do rozmieszczenia porostów i grzybów naporostowych Polski, 4. Wiadomości Botaniczne. DOI: 10.5586/wb/188210	Opublikowano stanowisko na placu kościelnym w Skotnikach gatunku <i>Parmelina tiliacea</i> na <i>Tilia platyphyllos</i> i <i>Fraxinus excelsior</i>
23.	Jabłońska A. 2012. Porosty z rodzaju <i>Porpidia</i> Körb. występujące w Polsce [The lichen genus <i>Porpidia</i> Körb. in Poland]. Monographiae Botanicae, 102: 1-123.	Rewizja gatunków naskalnych <i>Porpidia crustulata</i> , <i>P. macrocarpa</i> i <i>P. soredizodes</i> ze stanowisk: Bakowa Góra i ur. Lubień
24.	Jakubowska-Gabara J., Kucharski L., Zielińska K., Kołodziejek J., Witosławski P., Popkiewicz P. 2011. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce Środkowej. Gatunki chronione, rzadkie, ginące i narażone. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź.	Praca zawiera dane odnośnie roślin naczyniowych: chronionych, rzadkich i ginących
25.	Jakubowska-Gabara J., Kurzac M., Kiedrzyński M., Kopeć D., Kucharski L., Kołodziejek J., Niedźwiedzki P., Popkiewicz P., Witosławski P., Zielińska K. 2012. Nowe stanowiska rzadkich, chronionych i zagrożonych gatunków roślin naczyniowych w Polsce Środkowej. Cz. II. Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica, 19(2): 349-359.	Praca zawiera dane florystyczne
26.	Kiedrzyński M., Kurowski J. K., Andrzejewski H. 2016. Studium geobotaniczne do planu ochrony rezerwatu „Jaksonek”. Klub Przyrodników. Maszynopis.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
27.	Kiedrzyński M., Kurowski J., Kiedrzyńska E., Maciejewski P. 2016. Exceptionally Tall Individuals in a Relict Population of <i>Actaea europaea</i> (Schipcz.) J.Compton Against the Species of Euro-Asiatic Cimicifuga Section. Polish Journal of Environmental Studies, 25, 2: 889-893.	Praca zawiera dane odnośnie roślin naczyniowych
28.	Kowalewska A., Kukwa M., Ostrowska I., Jabłońska A., Oset M., Szok J. 2008. The lichens of the <i>Cladonia pyxidata-chlorophaea</i> group and allied species in Poland. Herzogia 21: 61-78.	Opublikowano stanowiska gatunków z rodzaju <i>Cladonia</i> na siatce ATPOL, zweryfikowanych metodą TLC.
29.	Krzywański D. 1978. Zbiorowiska roślinne starorzeczy Pilicy między Sulejowem a Tomaszowem Mazowieckim. Acta Univ. Lodz., ser. II, 20: 107-137.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej starorzeczy
30.	Kucharski L. 1998. Roślinność mokradeł i łąk. W: J. K. Kurowski (red.) Sulejowski Park Krajobrazowy - środowisko przyrodniczo-geograficzne. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. s. 50-55.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej łąk i mokradeł
31.	Kucharski L. Grzyl A. 1992. Rozmieszczenie <i>Carex limosa</i> i <i>Scheuchzeria palustris</i> w Polsce. Acta Univ. Lodz., Folia bot. 10: 93-107.	Praca zawiera dane florystyczne
32.	Kucharski L. Pisarek. W 1994. Charakterystyka i waloryzacja mokradeł i użytków zielonych w Polsce Środkowej w aspekcie ochrony środowiska Katedra Botaniki Uniwersytetu Łódzkiego, maszynopis.	Praca zawiera dane odnośnie mokradeł i użytków zielonych

33.	Kukwa M., Pietnoczko M., Czyżewska K. 2012. The lichen family Parmeliaceae in Poland. II. The genus <i>Cetrelia</i> . Acta Societatis Botanicorum Poloniae. DOI: 10.5586/asbp.2012.007	Rewizja taksonu <i>Cetrelia</i> . Stanowiska gatunków <i>C. monachorum</i> , <i>C. olivetorum</i> z Bąkowej Góry
34.	Kulesza W. 1918-1919. Skupienia roślinne w okolicy Piotrkowa Trybunalskiego i Radomska. Kosmos 43-44: 123-153.	Praca zawiera dane florystyczne – w większości już historyczne
35.	Kulesza W. 1925. Przyczynek do znajomości flory okolic Piotrkowa Trybunalskiego i Radomska. Kosmos, 50: 217	Praca zawiera dane florystyczne – w większości już historyczne
36.	Kulesza W. 1934. Spis roślin z okolic Piotrkowa Trybunalskiego i Radomska. Czas. Przyr. 8, 7-8: 258-269	Praca zawiera dane florystyczne – w większości już historyczne
37.	Kurowski J. K. 1978. Zimozioł północny <i>Linnaea borealis</i> w Borach Nadpilickich. Chroń. Przyr. Ojcz. 34, 2: 57	Praca zawiera dane florystyczne
38.	Kurowski J. K. 1979. Bory i lasy z antropogenicznie wprowadzoną sosną w dorzeczu środkowej Pilicy i Warty. Acta Univ. Lodz., Ser. II, 2: 1-147.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej
39.	Kurowski J. K. 1981. Materiały do flory Puszczy Pilickiej. Acta Univ. Lodz., Folia bot. 1: 27- 75.	Praca zawiera dane florystyczne
40.	Kurowski J. K. 1995. Sulejowski Park Krajobrazowy. Informator przyrodniczo - krajoznawczy. Zarząd Parków Krajobrazowych. Piotrków Trybunalski. ss. 96.	Praca zawiera dane przyrodniczo-krajoznawcze
41.	Kurowski J. K. 1998. Lasy. W: J. K. Kurowski (red.). Sulejowski Park Krajobrazowy - środowisko przyrodniczo-geograficzne. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. s. 37-49.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej lasów
42.	Kurowski J. K. 1999. Problemy ochrony walorów turystycznych w parkach krajobrazowych na przykładzie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego (w:) Wnuk Z. (red.). Turystyka w parkach krajobrazowych. Wyższa Szkoła Pedagogiczna. Rzeszów: 93 -96.	Praca zawiera dane odnośnie ochrony walorów parku
43.	Kurowski J.K. (red.). 2002. Parki Krajobrazowe Polski Środkowej. Przewodnik sesji terenowych. Uniwersytet Łódzki - Instytut Ekologii i Ochrony Środowiska - Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin. Łódź. ss.149.	Praca zawiera dane odnośnie parku i jego walorów
44.	Kurowski J. K. 2003. Dolina Pilicy, województwo łódzkie. Informator przyrodniczo - turystyczny. Moszczenica ss. 112.	Praca zawiera dane odnośnie doliny Pilicy
45.	Kurowski J. K. 2005. Flora naczyniowa zachodniej części rezerwatu Jaksonek w Sulejowskim Parku Krajobrazowym. Przyroda Polski Środkowej 7: 14-17.	Praca zawiera dane florystyczne
46.	Kurowski J. K. (red.). 2009. Szata roślinna Polski środkowej. Towarzystwo Ochrony Krajobrazu. Łódź.	Praca zawiera dane odnośnie szaty roślinnej
47.	Kurowski J., K. 2012. Sulejowski Park Krajobrazowy. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica.ss. 96.	Praca zawiera dane odnośnie parku
48.	Kurowski J. K. 2020. Jaksonek. W: J. K. Kurowski, P. Grzelak (red.). Rezerваты przyrody w województwie łódzkim. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebodzin. s. 105-107.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
49.	Kurowski J. K. 2020. Lubiaszów. W: J. K. Kurowski, P. Grzelak (red.). Rezerваты przyrody w województwie łódzkim. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebodzin. s. 155-157.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
50.	Kurowski J. K. 2020. Meszcze. W: J. K. Kurowski, P. Grzelak (red.). Rezerваты przyrody w województwie łódzkim.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu

	Przesłość, terażniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebodzin. s. 163-167.	
51.	Kurowski J., K. 2020. Bory nad Pilicą. W: J. K. Kurowski, P. Grzelak (red.). Rezerваты przyrody w województwie łódzkim. Przesłość, terażniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebodzin. s. 293-295.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
52.	Kurowski J. K., Andrzejewski H. 2001. Ścieżka przyrodniczo - leśna w Kole. Centrum Edukacji Ekologicznej, Kultury i Ochrony Środowiska. Piotrków Tryb.	Praca zawiera dane odnośnie ścieżki przyrodniczo-leśnej
53.	Kurowski J. K., Kiedrzyński M., Witośławski P. 2009. Studium geobotaniczne do planu ochrony rezerwatu „Lubiaszów”. Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra. Maszynopis.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
54.	Kurowski J. K., Witośławski P. 2002. Funkcjonowanie parków krajobrazowych w Polsce. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź ss.199.	Praca zawiera dane odnośnie funkcjonowania parków krajobrazowych
55.	Kurowski J. K., Witośławski P., Andrzejewski H., Kiedrzyński M. 2006. Lista ginących i zagrożonych gatunków roślin naczyniowych Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Przyroda Polski Środkowej 8: 4-17.	Praca zawiera dane florystyczne – listę gatunków zagrożonych i ginących
56.	Kurowski J. K., Witośławski P., Koczywąg E., Pieńkowski M. 2009. Studium geobotaniczne do planu ochrony rezerwatu „Meszcze”. Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra. Maszynopis.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
57.	Kurowski J. K., Witośławski P., Kiedrzyński M., Andrzejewski H. 2009. Threat to the vascular flora in Sulejów Landscape Park and attempts of its active protection. In: J. Holeksa, B. Babczyńska-Sendek B., S. Wika (eds.). The role of geobotany in biodiversity conservation. University of Silesia. Katowice, p. 197-205.	Praca zawiera dane florystyczne – charakterystykę zagrożenia flory i możliwości jej ochrony
58.	Kurowski J. K., Wypych P. 2014. Sulejowski Park Krajobrazowy 20.lecie utworzenia parku 1994-2014. Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego. Łódź.	Praca zawiera dane odnośnie parku
59.	Kurzac M. 1995. Flora i roślinność rezerwatu jodłowego „Błogie” w województwie piotrkowskim. Acta Univ. Lodz., Folia soz. 4: 71-92.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
60.	Łuczak M., Witośławski P., Kiedrzyński M., Tabor J., Tończyk G. 2010. Przewodnik turystyczny po Przyrodniczej ścieżce dydaktycznej w rezerwacie Niebieskie Źródła. Towarzystwo Ochrony Krajobrazu, Łódź, ss: 2 (12 folder).	Praca zawiera dane odnośnie Niebieskich Źródeł
61.	Łuczak M., Witośławski P., Kiedrzyński M., Tabor J., Tończyk G. 2012. Przewodnik przyrodniczy po rezerwacie Niebieskie źródła. Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki, ss: 33.	Praca zawiera dane odnośnie Niebieskich Źródeł
62.	Mowszowicz J. 1960. Conspectus florae Lodziensis. Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Łódź.	Praca zawiera dane florystyczne – w większości już historyczne
63.	Mowszowicz J. 1978. Conspectus florae Poloniae Medianae. Uniwersytet Łódzki, Łódź.	Praca zawiera dane florystyczne – w większości już historyczne
64.	Mowszowicz J., Olaczek R. 1961. Flora naczyniowa rezerwatu „Niebieskie Źródła”. ŁTN, Prace Wydz. III, 73: 1-40.	Praca zawiera dane florystyczne – w większości już historyczne
65.	Mowszowicz J., Olaczek R. 1965. Niebieskie Źródła. Przewodnik przyrodniczy po rezerwacie. ŁTN. Łódź.	Praca zawiera dane odnośnie Niebieskich Źródeł
66.	Olaczek R. 1963. Niektóre rzadkie lub nowe gatunki roślin dla flory województwa łódzkiego. Zesz. Nauk. Uniw. Łódz., ser. II, 14: 73	Praca zawiera dane florystyczne

67.	Olaczek R. 1974. Materiały do flory Polski Środkowej. Zesz. Nauk. UŁ, ser. II, 54: 27	Praca zawiera dane florystyczne
68.	Olaczek R., 1978. Chronione i rzadkie składniki flory dorzecza Pilicy. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej PAN 6. s. 165-180.	Praca zawiera dane florystyczne
69.	Olaczek R. (red.) 2012. Czerwona Księga Roślin Województwa Łódzkiego. Zagrożone rośliny naczyniowe. Zagrożone zbiorowiska roślinne. Ogród Botaniczny w Łodzi, Uniwersytet Łódzki. Łódź. ss.296.	Praca zawiera dane odnośnie zagrożonych roślin naczyniowych i zbiorowisk roślinnych
70.	Olaczek R., Kucharski L., Pisarek W. 1990. zanikanie obszarów podmokłych i jego skutki środowiskowe na przykładzie woj. Piotrkowskiego (zlewnie Pilicy i Warty). Studia Ośrodka Dokumentacji Fiziograficznej, t. 18. s. 141 - 200.	Praca zawiera dane odnośnie obszarów podmokłych
71.	Pieńkowska E., Pieńkowski M. 2016 a. Studium geobotaniczne do planu ochrony rezerwatu przyrody „Gaik”. Klub Przyrodników. Maszynopis.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
72.	Pieńkowska E., Pieńkowski M. 2016 b. Studium geobotaniczne do planu ochrony rezerwatu przyrody „Twarda”. Klub Przyrodników. Manuskrypt.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
73.	Pieńkowska E., Pieńkowski M., Grzelak P. 2016. Studium geobotaniczne do planu ochrony rezerwatu przyrody „Błogie”. Klub Przyrodników. Maszynopis.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
74.	Pieńkowska E., Pieńkowski M., Kurowski J. K. 2020 a. Błogie. W: J. K. Kurowski, P. Grzelak (red.). Rezerваты przyrody w województwie łódzkim. Przeszłość, terażniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebodzin. s. 47-49	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
75.	Pieńkowski M., Pieńkowski E., Kurowski J. K. 2020 b. Gaik. W: J. K. Kurowski, P. Grzelak (red.). Rezerваты przyrody w województwie łódzkim. Przeszłość, terażniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebodzin. s. 85-87	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
76.	Plan ochrony Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. 2006. Dyrekcja Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, Łódź	Diagnoza stanu na potrzeby poprzedniego Planu ochrony z roku 2006
77.	Rostański K., Witosławski P. 2000. Rozmieszczenie gatunków z rodzaju <i>Oenothera</i> (<i>Onagraceae</i>) w środkowej Polsce. Acta Biol. Sil., 35 (52): 49-77.	Praca zawiera dane florystyczne – w części historyczne
78.	Rudak M. 1997. Struktura przestrzenna borów sosnowych w okolicach Stobnicy w Sulejowskim Parku Krajobrazowym. Msc pracy magisterskiej. Instytut Ekologii i Ochrony Środowiska. UŁ.	Porosty naziemne zasiedlające bory.
79.	Rudak M. 1999. Walory florystyczne projektowanego rezerwatu przyrody “Bory nad Pilicą” w Sulejowskim Parku Krajobrazowym. Chrońmy Przyrodę Ojczystą, Kraków: 113 - 115.	Badania florystyczne wykazały występowanie 180 gatunków (w tym 88 - roślin, 50 - grzybów, 26 - porostów i 16 - mszaków.
80.	Rudak M. 2002. Różnorodność florystyczna borów sosnowych w Sulejowskim Parku Krajobrazowym. Zakład Ekologii Roślin i Fitosocjologii Roślin UŁ. - msc. pracy doktorskiej. Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin.	Praca przedstawia biotę (51 taksonów porostów) we fragmentach borów sosnowych i borów chrobotkowych uroczysk: Lubiaszów, Dunaj, Przewóz, Józefów
81.	Sowa R. 1971. Flora i roślinne zbiorowiska ruderalne na obszarze województwa łódzkiego za szczególnym uwzględnieniem miast i miasteczek. Łódź.	Praca zawiera dane florystyczne - w większości historyczne

82.	Sowa R., Warcholińska A.U., 1981. Flora synantropijna Sulejowa i Podklasztorza. Acta Univ. Lodz., Folia bot. 1: 77-131.	Praca zawiera dane florystyczne – w części historyczne
83.	Stachurski M. 1978. Warunki ekologiczne muraw piaszkowych, borów chrobotkowych i świeżych na pobrzeżach Zbiornika Sulejowskiego. Acta Univ. Lodz., Ser. II, 20: 73-105.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej
84.	Urbanek H. 1959. Rezerwat leśny Lubiaszów. Zesz. Nauk. UŁ, ser. II, 5: 91-111	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
85.	Urbanek H. 1962. Rezerwat lipowy Meszcze. Zesz. nauk. UŁ. II, 12: 121-125	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
86.	Warcholińska A. U. 1976. Flora segetalna Równiny Piotrkowskiej (Mezoregion Nizin Środkowopolskich). Acta Univ. Lodz., Zesz. Nauk. UŁ, ser. II, 8: 63	Praca zawiera dane florystyczne – w większości historyczne
87.	Warcholińska A. U. 1997. Flora i roślinność segetalna Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Cz. I i II. Acta Agrobot. 50 (1	Praca zawiera dane florystyczne – w części historyczne
88.	Warcholińska A. U. 1998. Flora i roślinność segetalna. W: J. K. Kurowski (red.). Sulejowski Park Krajobrazowy – środowisko przyrodniczo-geograficzne. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. s. 63-69.	Praca zawiera dane florystyczne – w części historyczne
89.	Wężyk M., Kołucki Z., Dziubecki Z. 2000. Pilica piękno zagrożone. Centrum Edukacji Ekologicznej, Kultury i Ochrony Środowiska. Piotrków Tryb., ss.120.	Praca zawiera dane odnośnie zagrożeń Pilicy
90.	Witośławski P. 1998. Flora i roślinność ruderalna. W: J. K. Kurowski (red.). Sulejowski Park Krajobrazowy – środowisko przyrodniczo-geograficzne. Zespół Nadpilicznych Parków Krajobrazowych. Moszczenica. s. 69-75.	Praca zawiera dane florystyczne – w części historyczne
91.	Witośławski P. 2003. Stanowisko kwitnącego bluszczu pospolitego Hedera helix w Sulejowskim Parku Krajobrazowym. Przyr. Pol. Środ. 6: 19-20.	Praca zawiera dane odnośnie roślin naczyniowych
92.	Witośławski P., Andrzejewski H. 2009. Studium geobotaniczne do planu ochrony rezerwatu „Las Jabłoniowy”. Towarzystwo Ochrony Przyrody Salamandra. Maszynopis.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
93.	Witośławski P., Andrzejewski H. 2020. Las Jabłoniowy. W: J. K. Kurowski, P. Grzelak (red.). Rezerваты przyrody w województwie łódzkim. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość. Wydawnictwo Klubu Przyrodników. Świebódzin. s. 147-149.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej rezerwatu
94.	Wolski G. J. 2012. Materiały do brioflory Polski Środkowej. Mchy i wątrobowce rezerwatu torfowiskowego Czarny Ług oraz jego otuliny (województwo łódzkie). Parki narodowe i rezerваты przyrody. 31 (1): 25-38.	Praca zawiera dane odnośnie mszaków
95.	Żałuski T. 1978. Zbiorowiska łąkowe i torfowiskowe dorzecza Pilicy. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizjograficznej 6. s. 123-134.	Praca zawiera dane o szacie roślinnej